

УДК [94: 338.45] (477)

**СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ:
ІСТОРИКО-ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ І ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ***Ігор Дацків*

Тернопільський національний економічний університет
Україна, 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11
e-mail: idatskiv@ukr.net

У нинішньому глобалізованому, технологізованому і разом із тим неструктурованому світі роль інформаційної діяльності об'єктивно зростає. На сучасному етапі суспільного розвитку підвищуються вимоги до системи інформаційного забезпечення як запоруки ефективного управління державною, громадсько-політичною та підприємницькою діяльністю.

Відтак, у сучасному суспільстві інформація займає провідне місце та вважається визначним стратегічним ресурсом. Саме в умовах глобалізації зростання ролі інформацій, її вільного кругообігу у державі, а також і поза її межами актуальним стає питання впровадження дієвої державної інформаційної політики. Дослідження даної теми в Україні та стратегії її розвитку є особливо актуальним у наш час, оскільки інформаційна галузь належить до стратегічних інтересів будь-якої країни. У сучасному світі від розробки та реалізації ефективної політики в інформаційній сфері великою мірою залежить майбутнє становище країни. На сьогодні Україна переходить від індустріального суспільства до інформаційного. У розвинутих країнах світу виділяється велика кількість коштів для забезпечення похвальної репутації країни, а також на розвиток і становлення інформаційного середовища країни [4, с. 25]. У нашій країні дана галузь перебуває ще на стадії розвитку. Існує необхідність дослідження та вивчення даної інформаційної сфери України, а також застосувати певні заходи для відновлення та вдосконалення інформаційного середовища та встановлення національного законодавства у відповідність зі світовими нормами.

Сьогодні в Україні сформульовано та законодавчо закріплено основні принципи, завдання та стратегічні напрями державної інформаційної політики, сформовано державні інститути відповідної компетенції, ухвалено цілу низку концепцій, програм і планів дій. Проте інформаційна політика держави характеризується різноспрямованістю, нескоординованістю діяльності різних відомств, непо-

слідовністю та непрозорістю у реалізації запланованих заходів. Зважаючи на ці обставини, Україну не можна віднести до інформаційно незалежних держав.

Мета даної статті – дослідити стратегії розвитку інформаційної політики в Україні. Завдання статті – розкрити сутність інформаційної політики, дати аналіз концепції інформаційної політики, що формується в умовах глобалізації та проаналізувати основні напрями розвитку інформаційної політики.

Аналізуючи дослідження даної проблеми можна сказати, що наприкінці минулого століття почали приділяти значну увагу дослідженню стратегій інформаційного суспільства, аналізу інформаційної політики різних країн відомі зарубіжні дослідники П. Власов [3], М. Кастельс [7], М. Маклюен [10] і багато ін. Усвідомлення того, що стан і темпи впровадження новітніх інформаційних технологій в Україні не відповідають світовим тенденціям розвитку, спонукало вітчизняних учених, дослідників і законотворців до комплексного аналізу законодавчого досвіду демократичних держав і власного законодавства. Тож над розробкою основоположних засад національної інформаційної політики з кінця 90-х рр. ХХ ст. працюють авторитетні вітчизняні дослідники О. Гриценко [2], О. Зернецька [6], О. Литвиненко [8], Є. Макаренко [9] й інші.

Вчені розглядали стан і наявні труднощі формування інформаційної політики країни, основні принципи по її втіленню у життя, відкривали практичні основи реалізації права людей на інформацію, форми та методи застосування інформаційного простору з метою впливу на формування соціально-політичної ситуації у країні і тому подібне.

Варто зазначити, що будь-який з авторів висловлює свою, індивідуальну точку зору щодо пояснення поняття «інформаційна політика». І все ж можна сформулювати два основні підходи до його осмислення: інформаційна політика у вузькому й у широкому значенні.

Представники першого підходу, розкрива-

ючи зміст державної інформаційної політики, розглядають її як сукупність напрямів і методів діяльності держави з одержання, застосування, поширення та зберігання інформації. Таке значення суті інформаційної політики країни представлено вченими, які працюють у галузі інформаційного права, юридично закріпленого Законом України «Про інформацію» (1992 р.) [5, с. 7]. Ми ж вважаємо, що зведення інформаційної політики лише до збору, застосування та збереження інформації дуже звууже її як об'єкт дослідження.

В. Пашкова розглядає інформаційну політику як сукупність законів і положень, присвячених створенню, виробництву, збору, зберіганню й організації поширення інформації та доступу до неї. Дослідниця вважає, що основне значення інформаційної політики полягає у тому, що вона «впливає на шляхи, якими окреме особа і суспільство в цілому робить суспільно-політичний, економічний і соціальний вибір» [11, с. 4]. У цьому визначенні враховано важливу складову державної інформаційної політики – забезпечення права кожної людини на інформацію, що є важливою ознакою правової демократичної держави. В основу інформаційної діяльності у демократичних державах покладена теорія інтелектуальної свободи.

Розвинені країни сьогодні рухаються по шляху цілеспрямованого правового впорядкування відносин у державному інформаційному просторі, приймають потрібні законодавчі акти, перебудовують діяльність органів державної влади, які відповідають за створення та реалізацію інформаційної політики.

До ключових напрямів європейської інформаційної політики відносять забезпечення доступу до інформації; створення національного інформаційного потенціалу; застосування інформаційних ресурсів у державних інтересах; створення загальної системи охорони інформації; сприяння міжнародному співробітництву у галузі комунікацій та інформації; забезпечення інформативного суверенітету країни; вдосконалення інформаційної інфраструктури [9, с. 56].

Інформаційна політика України визначається Конституцією України (1996), Законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (1991), «Про інформацію» (1992), «Про авторське право та суміжні права» (1993), «Про телебачення і радіомовлення» (1995), «Про Концепцію Національної програми інформатизації» (1998), «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» (2007), а також

іншими чинними нормативними актами загального та спеціального змісту, в яких визначено співвідношення міжнародних норм і національних пріоритетів.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про інформацію», державна інформаційна політика – це сукупність основних напрямів і методів діяльності держави з одержання, застосування, поширення та зберігання інформації [5]. Ключовими напрямами та принципами інформаційної політики в Україні є забезпечення доступу людей до інформації, створення державних систем і мереж інформації, поліпшення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності, допомога міжнародному співробітництву у галузі інформації та гарантування інформаційного суверенітету України, сприяння задоволенню інформаційних потреб українців за кордоном.

Державну інформаційну політику розробляють і виконують органи державної влади загальної компетенції, а ще належні органи спеціальної компетенції. На сьогоднішній день формування інформаційного середовища визначено комплексом новітніх досягнень у галузі стрімкої зміни інформаційно-комп'ютерних технологій, переведення інформації у числовий формат, створення міжнаціональних інформаційних потоків, високе суперництво серед провідних виробників, їх об'єднання та дезінтеграція [14, с. 225-244]. Інформація нині стала рушійною силою суспільства. Постіндустріальні країни по-іншому відносяться до інформації, розуміючи, що будь-яка дипломатична, фінансова, військова дія обов'язково має інформаційні та психологічні наслідки.

Усі країни проходять шлях від аграрного до індустріального суспільства, а потім – до інформаційного. Важелями дії (виробничими силами, ключовими елементами) на кожному з даних етапів є принципово різні складові. На першому – земля, на іншому – машинки, на третьому – інформація. В інформаційному суспільстві найбільша чисельність людей зайнята обробкою та породженням інформації. Зараз людство увійшло саме в інформаційну цивілізацію. У результаті країни мають всі шанси існувати за рахунок вироблення та реалізації інформації (наприклад Японія) [3, с. 93].

Інформаційна безпека полягає в аналізі загроз, які можуть виникнути в інформаційній сфері та створенні умов для запобігання їх походження. У першу чергу це стосується різних технічних якостей передачі й обробки інфор-

мації. Зараз в Україні розробляється теорія державної інформаційної політики, а ще концепція інформаційної безпеки [13]. Європейський Союз додатково прийняв величезну кількість документів згідно переходу до інформаційного суспільства.

Дієва інформаційна інфраструктура є запорукою розвитку будь-якої держави, так як вона дозволяє різко зменшити час на винесення та дискусії нових ідей, проектів, людей, дозволяє розробляти більш ефективну галузь економіки – економіку інформації, економіку по виробництву нових знань, що орієнтує країну на той же шлях розвитку, згідно з яким йде зараз все людство.

Інформаційна інфраструктура дає змогу різко вдосконалювати економіку інформації, зменшувати час на винесення й обговорення нових ідей, проектів, людей, а також сприяє підвищенню рівня комплексного розвитку регіонів країни, ефективності суспільного виробництва. А тим самим, здатна посприяти державі у вирішенні багатьох політичних, економічних і соціальних завдань. В основі створення, обробки та поширення інформації лежать системи, які представляють головні суспільні інфраструктури співтовариства. Інформаційна індустрія трактується як основний стратегічний чинник конкуренції та провідний сектор державної економіки [1].

Державна інформаційна політика – це сукупність основних напрямів і методів діяльності держави з одержання, застосування, поширення та зберігання інформації. Ключовими напрямами та методами державної інформаційної політики України є забезпечення доступу громадян до інформації, створення державних систем і мереж інформації, покращення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності, забезпечення ефективного застосування інформації, забезпечення постійному оновленню, збагаченню та зберіганню державних інформаційних ресурсів, створення загальної системи охорони інформації, допомога міжнародному співробітництву у галузі інформації та гарантування інформаційного суверенітету України, сприяння задоволенню інформаційних потреб закордонних українців [5].

Державна інформаційна політика в умовах глобалізації повинна відображати та врахувати більшість інтересів громадян, громадських організацій, регіональних і міських органів влади, державних організацій і комерційних структур. Державна інформаційна політика

України, як країни, розміщеної на великому геополітичному просторі, зобов'язана брати до уваги різні рівні соціально-економічного, науково-технічного та культурного розвитку регіонів країни [4, с. 155]. Звідси виникає потреба активної участі всіх зацікавлених людей і структур у конкретизації, розвитку та реалізації державної інформаційної політики. Як показує аналіз, державна інформаційна політика в умовах глобалізації представляє собою сукупність цілей, що відображають національні інтереси України в інформаційному середовищі, стратегічних напрямів їх досягнення (завдань) і систему заходів їх реалізації. Основою цього переходу є створення одного інформаційного телекомунікаційного простору країни як основи вирішення завдань соціально-економічного, політичного та культурного розвитку країни та забезпечення її безпеки.

Головними завданнями державної інформаційної політики в умовах глобалізації є модернізація інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, розвиток інформаційних, телекомунікаційних технологій, ефективне створення та впровадження інформаційних ресурсів і забезпечення широкого, вільного доступу до них, забезпечення людей суспільно важливою інформацією та формування незалежних засобів масової інформації, підготовка людини до життя і роботи в інформаційному столітті, створення необхідної нормативно-правової бази побудови інформаційного суспільства [14, с. 127].

Основним засобом, що забезпечує функціонування інфраструктури та взаємодія суб'єктів одного інформаційно-телекомунікаційного простору є інформаційні та телекомунікаційні технології, що забезпечують створення інформації, її поширення та застосування. Досягнення цілей державної інформаційної політики потребує розвитку та вдосконалення системи всезагальної освіти та професійної підготовки співробітників, що забезпечують повноцінне життя й ефективну активність людини в інформаційному суспільстві XXI століття [7, с. 305-320].

Для України принципово важливим є поліпшення всіх типів інфраструктур суспільного виробництва, у контексті яких особливе місце належить інформаційно-телекомунікаційній інфраструктурі, покликаної забезпечити створення єдиного інформаційного простору, спрямованого на поглиблення процесів інформаційної й економічної інтеграції країн СНД, послідовного входження України в Європейську та глобальну інформаційну інфра-

структуру. На сьогодні Україна не володіє достатніми засобами та виробничими можливостями для самостійного створення та розвитку інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури і покликана залучати для цього капітали, техніку і технології розвинених держав [4]. Така ситуація потребує розробки відповідальної державної інформаційної політики, спрямованої на пріоритетне формування й охорону інформаційно-телекомунікаційних технологій країни в умовах широкого впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій.

В Україні відсутнє правове регулювання функціонування міжнародних інформаційних систем, однією з яких є мережа Інтернет. Продовжує зберігатися недостача правового регулювання питань інформаційної безпеки, що, у свою чергу, породжує нові виклики та загрози національній безпеці України. Особливо ситуація загострюється під час міжнародного інформаційного обміну через глобальні соціальні мережі, що збільшує вплив електричних і друкованих ЗМІ на соціально-політичне та культурне життя країни, моральне стан суспільства тощо [12, с. 62].

Дуже важливо створити основу для формування стабільного та безпечного інформаційного простору в Україні, а також потрібні умови для його інтеграції у світовий інформаційний простір. Держава повинна виконувати заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки особистості, суспільства та країни, приділяти увагу суттєвому розширенню списку вітчизняних інформаційних послуг для населення, забезпеченню правового регулювання відносин у національній інформаційній сфері. У рамках державної інформаційної політики важливо зосередити увагу на формуванні у середовищі користувачів таких загальнообов'язкових норм поведінки, як інформаційна культура та відповідальне ставлення до застосування інформаційного простору. Здійснення цих завдань передбачає поліпшення системи управління всіма видами інформаційних ресурсів та інформаційно-телекомунікаційною інфраструктурою, надання державної підтримки процесу формування ринку інформаційних технологій, засобів і продукції. Подальшого вдосконалення потребують форми та напрями співпраці країни з електронними та друкованими ЗМІ.

В Україні ще не сформована єдина теорія державної інформаційної політики, а український інформаційний законодавство знаходиться на початковій стадії формування [4, с. 45]. Тому першочерговий інтерес державної

влади має бути звернений на труднощі розробки концептуальних основ законодавства з урахуванням основних особливостей сучасного етапу розвитку української державності.

Сьогодні найбільш гострою проблемою в Україні є відсутність, у переважній більшості людей, довіри до державної влади, впевненості у тому, що всі гілки та структури влади, всі її посадові особи працюють в інтересах суспільства, а не в інтересах самої влади або своїх власних. Тому напрям державної інформаційної політики має бути, перш за все, орієнтованим на видалення «дефіциту довіри до влади», який заважає просуванню по шляху реформ.

У цьому значенні головним завданням є створення відкритого інформаційного простору, включаючи забезпечення інформаційної прозорості державної влади, потрібної для формування громадянського суспільства та заслуги взаємодії між соціумом і владою на принципах довіри, взаєморозуміння та ділового партнерства.

Варто зауважити, що таке ставлення державної влади до інформаційної політики потребує швидких змін. При цьому слід врахувати прямий зв'язок регулювання інформаційної сфери з комплексною проблемою реформування системи державного управління. Таким чином, врахування вищевказаних проблем при визначенні головних принципів формування та реалізації державної інформаційної політики сприятиме посиленню безпеки держави в політичній, економічній і суспільній сферах, буде ефективним засобом протидії загрозам національній безпеці України. Державна інформаційна політика повинна закласти основи для вирішення базових завдань розвитку суспільства, ключовими з яких є створення єдиного інформаційного простору України та її вступ до світового інформаційного простору, гарантування інформаційної безпеки особистості, суспільства та країни. Крім такого, велика увага має приділятися формуванню демократично спрямованої масової свідомості, становленню галузі інформаційних послуг, законодавчому регулюванню суспільних відносин, у тому числі пов'язаних з отриманням, розповсюдженням і впровадженням інформації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбулін В.П. Проблеми захисту інформаційного простору України: моногр. / В.П. Горбулін, М.М. Биченок; Ін-т пробл. нац. безпеки. – К., 2009. – 136 с.
2. Гриценко О.М. Влада інформації, її місце й роль в інформаційному суспільстві / О. Гриценко / Наукові записи Інституту журналістики. – К.: Друкарня КНУ імені Тараса Шевченка, 2000. – 141 с.
3. Власов П. Политические манипуляции. История и практика средств массовой информации США / П. Власов. – М.,

1982. – 302 с.

4. Дубас О.П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті: монографія / О.П. Дубас. – К.: Генеза, 2004. – 208 с.

5. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ; з наступними змінами // Інформаційні технології. Нормативна база / Є.К. Пашутинський. – К., 2005. – С. 6-28.

6. Зернецька О.В. Глобальний розвиток системи масової комунікації і міжнародні відносини / О.В. Зернецька. – К.: Освіта, 1999. – 352 с.

7. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: пер. с англ. под научн. ред. О.И. Шкаратана / М. Кастельс. – М.: ГУ-ВШЭ, 2000. – 608 с.

8. Литвиненко О. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії: монографія; КНУ імені Т. Шевченка / О. Литвиненко. – К., 2000. – 222 с.

9. Макаренко Є.А. Європейська інформаційна політика: монографія / Є.А. Макаренко. – К.: Наша культура і наука, 2000. – 368 с.

10. Маклюэн М. Понимание Медиа: Внешнее расширение человека / Пер. с англ. В. Николаева; закл. ст. М. Вавилова / М. Маклюэн. – М.-Жуковский: «Какон-пресс-Ц»; «Кучково поле», 2003. – 464 с.

11. Почепцов Г.Г. Информационная политика: навч. посіб. / Г.Г. Почепцов, С.А. Чукут. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – Ч. 1. – 88 с.

12. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007, № 537-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua; www.bod.kiev.ua

13. Юдін О.К., Богуш В.М. Інформаційна безпека держави / О.К. Юдін, В.М. Богуш. – Харків: Консум, 2005. – 506 с.

Дацків Ігор Стратегія розвитку інформаційної політики в Україні: історико-політологічний і теоретичний аспекти

В умовах глобалізації, зростання ролі інформації, її вільної циркуляції всередині держави та поза її межами надзвичайної актуальності набуває проблема впровадження дієвої державної інформаційної політики. У статті розкрито сутність інформаційної політики, аналізується її сучасний стан, зазначаються проблеми в інформаційній сфері держави, проаналізовано концепції інформаційної політики, що формується в умовах глобалізації, характеризуються основні напрями розвитку та шляхи вдосконалення інформаційної політики України. Сформульовано два основні підходи до осмислення поняття «інформаційна політика». Державна інформаційна політика повинна стимулювати зростання виробництва засобів інформатизації, телекомунікації, інформаційних продуктів і послуг і водночас платоспроможний попит на них. Безперечно, в Україні практична реалізація державної інформаційної політики у сучасних умовах вимагає широкої психологічної кампанії з підтримки її основних положень громадськістю, роз'яснень її соціальної спрямованості та доведення її обґрунтованості.

Ключові слова: державна інформаційна політика, інформаційна безпека, інформаційний простір, інформаційне суспільство, інформаційне право, захист даних

Дацків Игорь Стратегия развития информационной политики в Украине: историко-политологический и теоретический аспекты

В условиях глобализации, роста роли информации, ее свободной циркуляции внутри государства и за его пределами чрезвычайную актуальность приобретает проблема внедрения действенной государственной информационной политики. В статье раскрыта сущность информационной политики, анализируется ее современное состояние, указываются проблемы в информационной сфере государства, проанализированы концепции информационной политики, которые формируются в условиях глобализации, характеризуются основные направления развития и пути совершенствования информационной политики Украины. Сформулировано два основных подхода к осмыслению понятия «информационная политика». Государственная информационная политика должна стимулировать рост производства средств информатизации, телекоммуникации, информационных продуктов и услуг и одновременно платежеспособный спрос на них. Бесспорно, в Украине практическая реализация государственной информационной политики в современных условиях требует широкой психологической кампании по поддержке ее основных положений общественностью, разъяснений ее социальной направленности и доведение ее обоснованности.

Ключевые слова: государственная информационная политика, информационная безопасность, информационное пространство, информационное общество, информационное право, защита данных

Datskiv Igor Strategies Of Developing Information Policy In Ukraine: Historical, Political and Theoretical Aspects

The issue of introducing an effective public information policy is becoming more and more popular in the context of globalization and the increasing role of information as well as its free circulation within the country and abroad. The article deals with the essence of information policy, examines its current state, indicates the problems in the information area of the State. Moreover, it analyzes the concept of information policy that is formed in the context of globalization and characterizes the main directions of development and ways of improving the information policy of Ukraine. Two main approaches are formulated that help us to understand the concept of «information policy». The national information policy has to support the growth production of informatization, telecommunications, information products and services and in the same time effective demand on them. Undoubtedly, the practical implementation of state information policy in Ukraine in modern conditions requires wide psychological support campaign of the main provisions of the public, clarification of its social orientation and proves its validity.

Keywords: public information policy, information security, information space, information society, information law, data protection

Рецензенти:

Димчик Рафал, доктор історії, ад'юнкт
Тодоров І.Я., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 30.01.2017 р.